

УДК 376 (477.83)

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У ЛЬВОВІ: СУЧАСНИЙ СТАН

Христина Орищин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7 Львів, Україна, 79005*

Досліджено проблему становлення та розвитку нового напрямку педагогічної науки та практики – інклюзивної освіти. Особливу увагу приділено сучасному стану інклюзивного навчання у Львові. Розкрито особливості теоретичних напрацювань та практичного досвіду деяких загальноосвітніх шкіл м. Львів, де започаткована й активно розвивається інклюзивна форма навчання. Окреслено можливі перспективи подальшого розвитку цієї моделі навчання.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, “суспільство для всіх”.

Відмінності відкривають перед нами широкі можливості навчання. Це загальнодоступне, щедре й невичерпне джерело. Тому сподіваюся, що на заміну ірраціональним намаганням усунути будь-які відмінності прийде не менш захопливе прагнення скористатися ними для покращення шкіл. Адже найважливіше у людях і школах не те, що їх уподібнює, а те, що вирізняє їх з поміж інших.

Р. Барт

Спрямованість у європейське майбутнє та зростання інтенсивності життя людини зумовлюють якісні зміни у всіх сферах життєдіяльності. Вагомих змін потребує передусім сфера освіти.

Актуальність дослідження полягає у тому, що простежується стрімке зростання кількості дітей із різними вадами розвитку, яке зумовлює ухвалення усіх можливих заходів з метою залучення їх до загальноосвітнього шкільного простору. Дітей з особливими освітніми потребами в Україні понад 1 млн, це становить близько 12% від загальної кількості дітей у країні. Окрім зростання кількості особливих малюків, можна відбувається якісна зміна у структурі дефекту, комплексного характеру порушення в кожній окремій дитині. Демократично спрямованим планом дій у цій ситуації є широкомасштабне впровадження інклюзивного середовища. Особистісно-орієнтована освіта перетворює і спрямовує життя суспільства, зберігаючи в ньому все те, що має цінність для людини; визначає стратегію і реалістичні умови розвитку суспільства, перетворюючи його із “суспільства сьогодні” на

“суспільство завтра”, формує нове мислення громадян, нове бачення смислу життя.

Наша мета – дослідити модель інклюзивної освіти в школах Львова на сучасному етапі її розвитку, дати їй якісну характеристику та розглянути можливі перспективи подальшого становлення.

Для цього потрібно вивчити закономірності виникнення та розвитку інклюзії в системі середніх загальноосвітніх шкіл Львова, сучасний стан інклюзивного навчання у місті, проаналізувати можливі шляхи подальшого розвитку цієї моделі навчання у львівських школах.

Створення єдиного освітнього простору в Україні – сучасна тенденція його оновлення з урахуванням світового досвіду, реалій вітчизняного сьогодення, які відповідають потребам суспільства і передбачають єднання зусиль фахівців загальної та спеціальної освіти, батьків, дітей.

Стрімке поширення ідей інклюзії, їхнє поступове визнання громадськістю дає змогу ширше залучати дітей з особливими потребами до загальноосвітніх шкіл і потребує від усіх учасників навчально-виховного процесу суттєвого перегляду традиційних поглядів щодо мети, функцій, організації роботи класу нового типу.

До вивчення теоретичних основ інклюзії та розробки практичних орієнтирів у сфері інклюзивної освіти долучилися вітчизняні та зарубіжні дослідники, науковці, педагоги: А. Колупаєва, С. Єфімова, О. Таранченко, Л. Савчук, Т. Сак, Ю. Найда, С. Литовченко, С. Королюк, М. Швед, М. Ворон, В. Засенко, О. Красюкова-Еннз, Т. Лорман, Дж. Деспелер, Д. Харві та ін.

Інклюзія – це повне залучення учнів до всіх аспектів навчання та шкільного життя, незалежно від наявності тих чи інших індивідуальних відмінностей. Така модель навчання передбачає усунення будь-яких форм шкільної сегрегації, зокрема, спеціальних шкіл і класів для тих, хто не відповідає умовленому стандарту “нормальності”. У межах інклюзивного середовища всі учні навчаються разом у звичайних школах, класах, які повинні активно адаптуватися та змінюватися з метою урахування та задоволення потреб кожного учня [1, с. 10].

Інклюзивна освіта – це ідеологія, яка не містить будь-якої дискримінації людини, забезпечує однакове ставлення до всіх людей і дає змогу створювати спеціальні умови для навчання і здобуття освіти дітям, які мають особливі освітні потреби. Інклюзивні підходи допомагають таким дітям навчатися і досягати успіху, а також відкривають можливості для успішної самореалізації [3, с. 21]

Опрацювавши проект “Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні” зазначимо, що в ньому інклюзивне навчання розглядають як системний процес, спрямований на забезпечення права

кожної дитини на якісну, доступну освіту за місцем проживання, задоволення її особливих потреб під час навчання [5, с. 8].

Для того щоб зрозуміти суть інклюзивного навчання, потрібно розглянути певну ієрархію постулатів, які наголошують, що інклюзія – це:

- філософія, ставлення і практика, підкріплена політикою;
- інтеграція дітей з різним рівнем здібностей в усі сфери шкільного життя;
- прийняття всіх учнів місцевою школою;
- надання підтримки учням, аби вони могли навчатися якомога успішніше, долучатись до всіх сфер шкільного життя та робити свій внесок у нього;
- надання необхідної допомоги всім учням з особливими освітніми потребами, їхнім одноліткам і вчителям для досягнення успіху;
- доступні класи та школи;
- створення та реалізація програм навчання на основі науково обґрунтованих методів для задоволення різноманітних навчальних потреб учнів;
- значуща участь у різних видах навчальної діяльності на уроці, до яких вона долучається разом з однолітками на своєму індивідуальному рівні;
- формування вмінь і навичок для позитивного навчання (планування освіти упродовж усього життя);
- застосування різних методів і підходів для забезпечення навчальних потреб дітей;
- координація послуг і співпраця фахівців [5, с. 8–9].

Головний зміст інклюзії полягає в тому, що, навчаючись разом, діти вчаться жити разом, а головне – активно взаємодіяти із суспільством.

Львів є одним із передових міст, де розвивається інклюзивна освіта. Канадсько-український проект “Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні” допоміг розробити усі законодавчі нормативні засади стосовно навчання та виховання неповносправних дітей.

Основна складова інклюзивної освіти – можливість дітей з особливими освітніми потребами вчитися в загальноосвітніх закладах за місцем проживання, у Львові вона реалізована частково. Питання доступності транспорту, магазинів, закладів навчання та інших об’єктів для таких дітей залишається одним із багатьох невирішених у нашому місті зокрема та країні загалом [3, с. 312].

Всього у Львівській області є 32 104 дітей шкільного віку з особливими потребами. Загалом інклюзивною освітою в області охоплено – 103 дитини, а інтегрованим навчанням 3 407 дітей. У Львові навчається 833 дитини з

особливими потребами у 95 навчальних закладах. Решта навчається за індивідуальною програмою чи у спецшколах [3, с. 312]

Базами розвитку інклюзивної освіти у Львові є такі загальноосвітні школи: СЗШ № 82, 95, 100, 23, 78, Львівська спеціалізована школа “Надія” тощо.

Середню загальноосвітню школу № 82 вважають однією з передових щодо запровадження інклюзивного навчання. Дітей з особливими потребами приймають до школи починаючи з 1996 р. Тут є кабінет реабілітації, пандус, ліфт, адже дітям на візках дуже важко пересуватися школою з кількома поверхами [3, с. 312].

Львівська спеціалізована школа “Надія” – освітній заклад, де навчаються діти за інклюзивною формою навчання. Це заклад освіти, відкритий для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи інших особливостей. Тому вона має безбар’єрне навчальне середовище, адаптовані навчальні програми й плани, розроблені та опрацьовані методи і форми навчання. Особливістю такого навчального закладу є залучення батьків до співпраці з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей.

З вивчення досвіду роботи двох зазначених шкіл переконаємося, що прийом дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній заклад без забезпечення належної підтримки є стихійною інклюзією. Останнім часом такий варіант інклюзії у Львові є поширеним явищем, а його життєздатність забезпечується наполегливістю батьків, доброю волею, відданістю своїй справі деяких директорів загальноосвітніх закладів та високими вимогами до професійної майстерності вчителів, яка безперервно самовдосконалюється й наважуються брати на себе таку відповідальність [2, с. 6].

Вивчаючи досвід роботи на інклюзивному полі середньої загальноосвітньої школи № 95 натрапляємо на такі рядки:

Інклюзивна освіта – перспектива нова,
Хоч різні можливості – рівні права!
Кожна дитина – це цілий світ,
Освіта, повага і рівність всіх!

Такі слова – це свідчення того, що інклюзивне навчання у цій школі це справа всіх і кожного. З 1998 р. учні з особливими освітніми потребами залучені до спільного навчально-виховного процесу [7].

Середня загальноосвітня школа № 95 м. Львова – це школа-учасниця канадсько-українського проекту “Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні” (2008–2013). Для роботи на інклюзивному ґрунті тут створена лідерська команда – робоча група з реалізації зазначеного проекту, у склад якої входять представники адміністрації школи, практичний психолог,

соціальний педагог, голова ради школи, батьки дітей з особливими потребами, учителі, представники громадських організацій тощо. Діяльність педагогічного колективу даної школи спрямована на виконання нормативно-правових документів про інклюзивне навчання МОН України, заходів із запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання дітей з особливими потребами. Цікавим є досвід школи № 95 у створенні позитивного ставлення до інклюзії у громаді. Такий підхід реалізується завдяки:

- популяризації ідей інклюзії (семінари, тренінги, виставки);
- висвітлення ідей та досвіду інклюзії в засобах масової інформації (газети, радіо, телебачення, Інтернет);
- лобіювання інтересів дітей з особливими потребами;
- проведення гуманітарних акцій, присвячених підтримці інклюзивного навчання дітей з особливими потребами;
- взаємодія з партнерами різних проєктів інклюзивного спрямування [5, с. 72]

Незначний досвід на шляху впровадження інклюзивної освіти має середня загальноосвітня школа № 78 м. Львів. Зокрема, 1 вересня 2015 р. тут уперше було відкрито інклюзивний клас, у якому сьогодні навчається 16 дітей, двоє з них – діти з особливими освітніми потребами (ЗПР, Синдром Дауна).

Для особливих дітей тут надають послуги асистента вчителя, практичного психолога, соціального працівника. Для них розроблено індивідуальні навчальні програми відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної комісії (ПМПК). Щоденно вчитель та асистент вчителя ведуть зошит спостереження з метою ефективного аналізу роботи, а 17 грудня 2015 р. у цій школі було проведено семінар директорів на тему: “Інклюзія: актуальні проблеми”, що дало змогу одним поділитися досвідом, іншим – дізнатися про перспективи оновлення та розвитку освіти у Львові.

На сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти у Львові належну увагу приділено кадровій проблемі, оскільки ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить від того, хто навчає, від наявності спеціально підготовлених різнопрофільних фахівців. Педагоги середніх загальноосвітніх шкіл повинні оволодіти основними методами виховання та навчання дітей з психофізичними порушеннями для забезпечення їхньої повноцінної освіти. Студенти Львівського національного університету імені Івана Франка, які навчаються на факультеті педагогічної освіти, мають змогу отримати кваліфікації, що дозволяють працювати із дітьми з особливими освітніми потребами. Зокрема такі, як:

- вчитель початкових класів, асистент вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням;

- педагог-дефектолог, логопед дошкільних, шкільних і соціально-реабілітаційних закладів для осіб з порушеннями психофізичного розвитку;
- соціальний педагог, практичний психолог.

Зазначимо, що для роботи в інклюзивному класі, окрім вчителя, залучають ще й асистента. На базі інституту післядипломної освіти ЛНУ імені І. Франка 26 березня 2016 р. започатковано проект з підвищення кваліфікації асистентів вчителя інклюзивної школи. Цей проект спрямований на підготовку фахівців для категорії населення з особливими потребами [6].

Однією з незаперечних демократичних цінностей громадянського суспільства є забезпечення права людини на освіту, культуру, збереження національної ідентичності, свободу віросповідання, а також гідні умови для життєдіяльності. Наскільки розвинене суспільство, настільки воно визначає ці права за усіма спільнотами, людьми, які його формують. В Україні сьогодні пріоритетного значення набуває проблема розбудови освіти на демократичних і гуманістичних засадах, за яких важливим є усвідомлення того, що всі діти і молодь, незалежно від стану їхнього здоров'я, психічних та фізіологічних особливостей можуть і хочуть мати рівний доступ до якісної освіти, особливо – до повноцінного людського спілкування і життя. Визнання цих важливих світоглядних аспектів є наріжним каменем становлення сучасної гуманітарної педагогіки, зокрема, інклюзивної освіти, її духовно-морального трактування [4, с. 65–66].

Отже, для того, щоб ідея інклюзивної освіти справді запрацювала у Львівських школах, потрібно, аби вона:

- по-перше, стала складовою професійного мислення усіх педагогів школи;
- по-друге, реалізувалася як командний підхід, а не була індивідуальною проблемою батьків та особливої дитини, батьків і вчителя класовода, вчителя та дитини.
- по-третє, важлива практична доступність школи та будівлі.

Розвиток сучасного суспільства потребує поваги, толерантності, доброзичливості до всіх, а особливо до тих, хто має особливі потреби. Головною метою розвитку суспільства XXI ст. має бути “створення суспільства для всіх”. Саме такий цілеспрямований підхід допоможе українському соціуму належно сприймати людей з особливими освітніми потребами, які ніяк не руйнують наше суспільство, а сприяють його повноцінному життю.

1. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / Тім Лорман, Джоан Деспелер, Девід Харві; пер. з англ. – К. : – СПД – ФО Парашин І. С. 2010. – 296 с.
2. Збірник інформаційно-практичних матеріалів для керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Особистісно орієнтований компонент управлінської діяльності в організації інклюзивної освіти (з досвіду роботи Львівської спеціалізованої школи “Надія” з поглибленим вивченням предметів еколого-правничого профілю). – Львів 2015.
3. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник / М. Швед. – Львів: Український католицький університет, 2015. – 360 с.
4. Швед М. особливості діяльності педагога в інклюзивному освітньому середовищі / М. Швед // Матеріали звітних наук. конференцій кафедри заг. та соц. педагогіки ЛНУ ім. І. Франка. – Львів, 2013. – Вип. 12. – С. 85.
5. Як зробити школу інклюзивною. Досвід проектної діяльності: Методичний посібник / Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні» / Уклад. С. Єфімова. – К.: ТОВ “Фірма “Есе”, 2013 – С. 154.
6. [Електроний ресурс] – Режим доступу:
http://zik.ua/news/2015/03/26/u_lvovi_navchatymut_asystemiv_vchytelya_dlya_inklyuzyvnoi_shkoly_575829
7. [Електроний ресурс] – Режим доступу:
<http://school-95.at.ua/index/seminari/0-116>

*Стаття: надійшла до редколегії 09.06.2016
доопрацьована 11.08.2016
прийнята до друку 25.08.2016*

INCLUSIVE EDUCATION IN LVIV: CURRENT STATE

Khrystyna Oryshchyn

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA – 79005*

The article is about an emergence and development of inclusive education as a new direction in pedagogical theory and practice. The process of integration of children with special educational needs is one of the directions of humanization of the whole system of education and answers the priorities of state politics. It consists in of: personal orientation of education, creation of equal possibilities to get good education for children, providing of

variability of education taking into account the capabilities of pupils. The basic issues of development of inclusive education in Lviv are considered in the article: the issues of professional competence of teachers; the issues of co-operation of children with the special educational needs with healthy children; the issues of organization of educational process in an inclusive class. Much attention is given to the current state of inclusion in Lviv. The article gives a detailed analysis of the theoretical developments and practical experience of some secondary schools in Lviv where inclusive education first emerged and continues to develop at a steady pace. The experience of the Ukrainian-Canadian project "Inclusive Education for Children with Disabilities in Ukraine" is described in the article. The article is important because there are the possible aspects of further development of the inclusive study.

Key words: inclusion, inclusive education, children with special educational needs, "society for all".

